

PROJECTE ESCOLA XXI

Projecte d'intervenció psicosocial en escoles amb infants en risc
d'exclusió social

MEMÒRIA CURS 2019-20

re
SITUA'T

Amb la col·laboració de:

Generalitat de Catalunya
Departament d'Educació

Dipsalut

Organisme de Salut Pública
de la **Diputació de Girona**

Generalitat de Catalunya
**Departament de Treball,
Afers Socials i Famílies**

INDEX

1 DESCRIPCIÓ DE L'ENTITAT

2 DESCRIPCIÓ DE L'ACTUACIÓ

3 ANÀLISI DEL RESULTATS

3.1 DESCRIPCIÓ DELS USUARIS

3.2 ANÀLISI DE LA PARTICIPACIÓ I ELS RESULTATS EN FUNCIO DELS OBJECTIUS DEL PROJECTE

4 INTERVENCIONS REALITZADES, ANÀLISI CLÍNICA I PROPOSTES PEL CURS VINENT

5. CONSIDERACIONS SOBRE ELS EFECTES PSICOSOCIALS DERIVATS DE LA PANDÈMIA I LA FUNCIO DE L'ESCOLA

1. DESCRIPCIÓ DE L'ENTITAT

L'associació **ReSituat** és una associació creada el maig de 2012 per un grup de professionals de la psicologia, amb l'objectiu de promoure i desenvolupar iniciatives psicoterapèutics en l'àmbit clínic, social i/o educatiu, aprofundir en l'atenció integral de les persones mitjançant el treball psicoterapèutic i millorar la predisposició als aprenentatges dels infants i adolescents, amb l'objectiu de fer front al fenomen de l'exclusió social.

FITXA TÈCNICA

Nom de l'entitat	Associació <i>ReSituat</i>
NIF de l'entitat	G-55139448
President	Roger Buxarrais Molins
Secretària	Catalina Mayans Tur
Mail	associacio.resituat@gmail.com
Domicili Social	Av. Salvador Dalí i Domènech, 19 Baixos
Municipi	Figueres
Codi Postal	17600
Telèfons	678 404 982 / 639 830 553

2. DESCRIPCIÓ DEL PROJECTE

El projecte **ESCOLA XXI** és un projecte psicoterapèutic d'acció transversal pensat per escoles amb infants en risc d'exclusió social, amb la finalitat d'acompanyar-los a ells i a les seves famílies en el seu desenvolupament psicosocial tenint en compte els tres àmbits que intervenen en l'infant (la família, els docents i el mateix infant). L'objectiu principal del projecte és la prevenció de l'exclusió social des de l'àmbit educatiu.

El projecte s'ha dut a terme a l'**escola de Vila-roja** de Girona des del curs 2012-13 fins l'actualitat degut al seu alt índex d'alumnes en risc d'exclusió social. Des del curs 2014-15, el projecte es realitza, també, a l'**escola de Font de la Pólvora**, a petició del Departament d'Educació. A partir d'aleshores, a les dues escoles el projecte ESCOLA XXI compta amb la participació activa d'inspecció del Departament d'Educació, havent promogut que el projecte formi part de les accions integrades a l'escola a nivell institucional, amb una implicació en el procés de derivació per part de l'EAP de l'escola a través d'un formulari de demanda d'atenció d'alumnes per part dels docents i/o famílies. A partir del curs 2017-18 el projecte s'amplia a l'**escola Carme August** via inspecció al tenir aquesta escola alumnes amb un elevat risc d'exclusió social. El projecte que es realitza a les tres escoles es troba sota l'avaluació del centre educatiu, així com la supervisió d'Inspecció de zona del Departament d'Educació.

L'acció del projecte s'ha dut a terme principalment a través de sessions individualitzades de psicologia clínica als infants de les escoles, assessorament i supervisió als docents i atenció individualitzada a les famílies, així com observacions a l'aula i sessions de grup per incidir de forma transversal sobre el fenomen de l'exclusió social tenint en compte els tres àmbits sobre els quals el projecte actua: famílies, infants i docents.

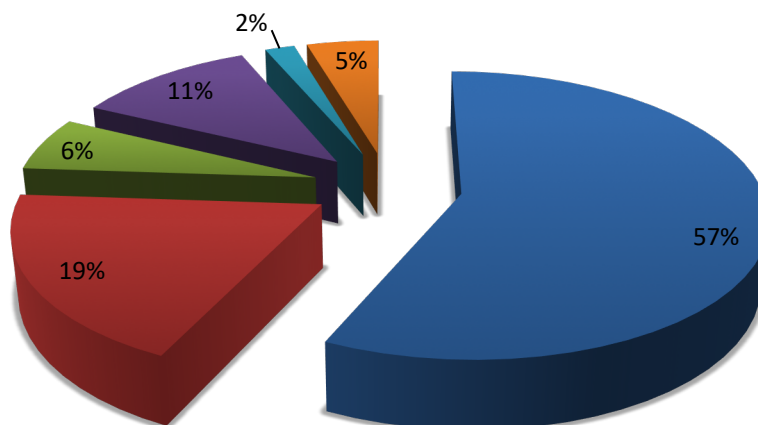
Funcions que ha realitzat el professional:

- Aproximació diagnòstica psicosocial de l'infant
- Orientació i acompanyament a la família
- Atenció psicoterapèutica especialitzada en tots els àmbits
- Avaluació continuada dels infants atesos
- Tractament i seguiment dels infants de risc psicosocial
- Suport i acompanyament als docents en relació als infants, les famílies i a l'equip docent
- Coordinació amb els diferents professionals que atenen els infants
- Coordinació amb altres entitats que actuen al barri per treballar en xarxa
- Estudi i acompanyament del tractament del fenomen de l'exclusió social des de l'escola
- Presentació de propostes per a l'escola relatives a la seva funció sobre el fenomen d'exclusió

DISTRIBUCIÓ DE L'ACTUACIÓ

El projecte s'ha realitzat dins i fora d'horari escolar amb una dedicació mitjana de 37 hores setmanals durant el present curs 2019-20 de setembre a juliol amb un total de 1.628 hores repartides de la següent manera segons cada escola: Vila-roja (15h/setmana, 660h), Font de la Pólvora (11h/setmana, 484h.) i Carme Auguet (11h/setmana, 484h.). A la gràfica següent s'observa com es reparteixen les hores en funció de la tasca realitzada sumant les 3 escoles:

■ infants ■ famílies ■ docents ■ gestió/coordinació ■ aula/ grups de treball ■ altres

Descripció dels diferent àmbits:

- **Infants:** Sessions individualitzades de psicologia clínica a l'espai "La Saleta" amb els infants de l'escola que han demanat el servei d'atenció mitjançant la demanda familiar, escolar o pròpia, a través del joc simbòlic i el discurs subjectiu, així com la producció manual creativa. Taller d'autoconeixement grupal per a la gestió d'emocions amb els alumnes de 6è per a fer tancament d'etapa. Grups reduïts d'elaboració creativa conjunta amb infants.
- **Docents:** Sessions de treball personal pels propis docents referents a problemàtiques relacionades amb el seu lloc de treball, tals com conflictes amb alumnes, companys de feina o dificultats personals que dificulten la seva tasca com a docent. Sessions de coordinació dels alumnes que assisteixen a l'espai per a escoltar el relat del docent, afegir informació rellevant de cada cas i tractar les dificultats amb les que es troben a l'hora d'enfrontar-se a la simptomatologia dels infants. Reunions d'equip de docents per a tractar problemàtiques del grup/classe, d'alumnes en concret i/o de dificultats amb la resta de companys de feina.
- **Famílies:** Sessions individualitzades i de grup per a tractar les problemàtiques dels fills que l'escola ha detectat i/o atendre les demandes de les pròpies famílies en el seu entorn familiar que tenen repercussió a l'ambient social i/o acadèmic.
- **Gestió i coordinació:** Recull de les dades de cada infant, transcripció de les sessions de seguiment dels infants, registre de les hores de dedicació del projecte, elaboració d'horaris i modificacions, planificació dels objectius i conclusions. Anàlisi, interpretació i registre de la simptomatologia dels infants i les seves famílies, realització de propostes de millora per a l'escola, elaboració de la memòria del projecte, estudi de la seva fiabilitat i viabilitat, coordinació amb organismes pertinents (EAP, Serveis Socials, entitats barri,...).
- **Aula/ petits grups:** observació a l'aula i escolta activa del discurs dels mestres i els mateixos infants dins l'entorn educatiu. Anàlisi i interpretació del grup i la posició que els infants adopten sobre el mateix. Donar informació als docents sobre les observacions realitzades. Sessions de treball en petits grups per aprofundir en la comunicació i relació dels infants entre ells, potenciar el discurs propi i la organització autònoma com a grup.
- **Altres:** Recull i anàlisi de dades dels esdeveniments importants que marquen la quotidianitat escolar per part de tots els àmbits, de la observació de les dinàmiques entre els infants, docents i famílies, de la observació de l'esbarjo i les intervencions puntuals amb els usuaris. Anàlisi i recerca en el marc de la investigació per a millorar l'acció educativa de l'escola en front del fenomen d'exclusió social que viu el barri i els infants de l'escola.

3. ANÀLISI DE RESULTATS

3.1 DESCRIPCIÓ DELS USUARIS

Les escoles de Vila-roja, Font de la Pólvora i Carme Auguet, són escoles que acullen alumnes en risc d'exclusió social a causa de l'entorn en el que estan situades. Les tres escoles són d'una línia i han acollit un total de **284 infants** i **185 famílies** repartits de la següent manera: L'escola de Vila-roja amb 84 alumnes i 52 famílies, Font de la Pólvora amb 88 alumnes i 62 famílies i Carme Auguet amb 112 alumnes i 71 famílies. Per tal de poder desenvolupar la seva tasca ha comptat aquest curs amb un equip de **45 docents** (16 (Vila-roja), 13 (Font), 16 (Carme Auguet)).

El projecte *Escola XXI* ha atès un total de **107 persones** durant el curs 2019-20 (**42 infants, 41 famílies i 24 docents**) repartides de la següent manera: Vila-roja (21 alumnes, 25 famílies i 8 docents), Font de la Pólvora (11 alumnes, 15 famílies i 9 docents) i Carme Auguet (10 alumnes, 1 família i 7 docents). Cal especificar que dins el grup «docents» també s'inclouen els professionals que intervenen en la dinàmica dins l'entorn educatiu (promotora escolar i TIS de centre).

A la següent taula es pot observar la proporció d'atenció directa en funció del total de persones de cada àmbit. Tot i el desequilibri global pel que fa a l'atenció per àmbits, destaquem l'escola de Vila-roja on hi ha un percentatge més equilibrat.

% D'ATENCIÓ DIRECTE SEGONS ESCOLA

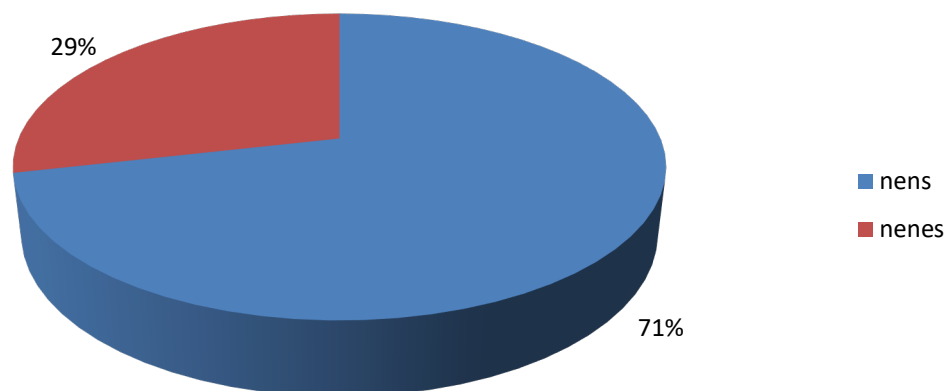
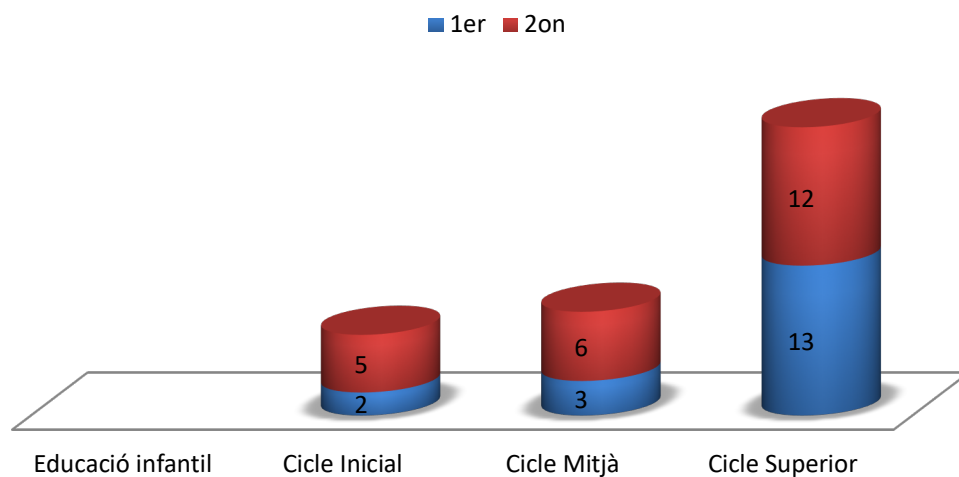
ESCOLA	ALUMNES	FAMÍLIES	DOCENTS
VILA-ROJA	25,00%	48,08%	50,00%
FONT DE LA PÓLVORA	12,50%	24,19%	69,23%
CARME AUGUET	8,93%	1,41%	43,75%
TOTAL	14,79%	22,16%	53,33%

INFANTS

Les dades que es presenten a continuació són, en la seva majoria, referents als infants atesos a l'espai "La Saleta", d'intervenció psicoterapèutica, ja sigui per demanda de tercers o per atenció realitzada.

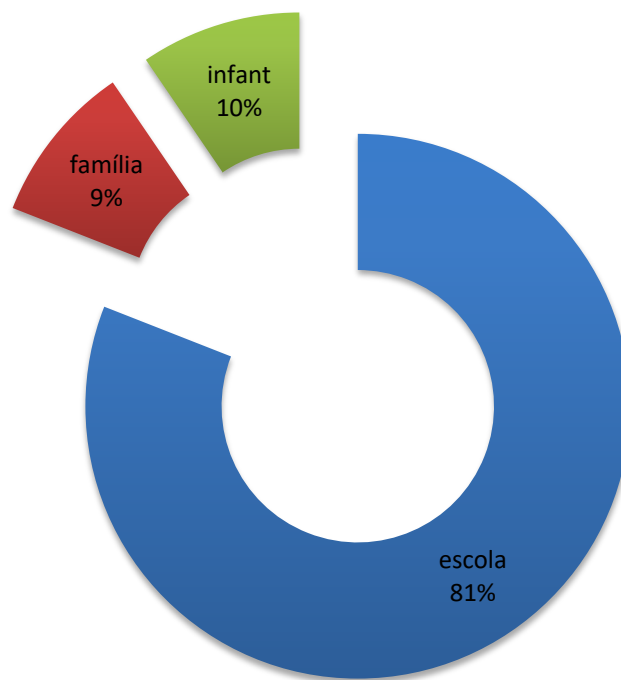
PROCEDÈNCIA PER CURS I SEXE DELS INFANTS ATESOS INDIVIDUALMENT AL SERVEI

Enguany s'ha pogut observar una estabilitat en la demanda per atendre individualment infants dins l'espai de "La Saleta" del projecte i s'han continuat atenent els que ja utilitzaven el servei durant el curs anterior. Des de la CAD s'han valorat els casos i s'han pogut fer reunions trimestrals per a fer les derivacions corresponents. Tanmateix, cal seguir remarcant la naturalitat amb la que la figura del psicòleg s'accepta en l'entorn escolar ja que hi ha una gran majoria dels infants que demanen al professional si també hi poden assistir. S'observa una concentració de simptomatologia generalitzada, sobretot, a Cicle Superior que es contraposa amb l'absència de demandes en l'etapa d'Educació Infantil. Tanmateix, també s'observa una simptomatologia que causa demanda més en els nens que en les nenes.

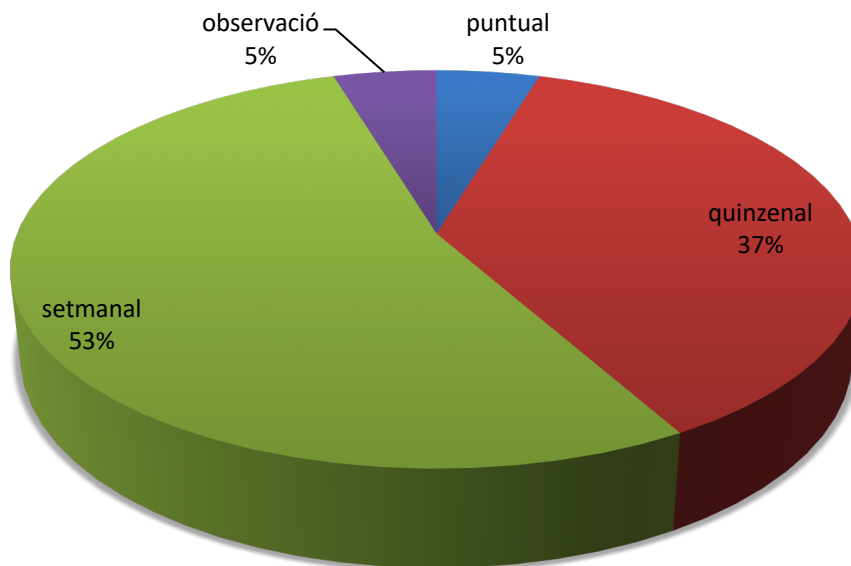
PROCEDÈNCIA DE LES DEMANDES DELS INFANTS ATEOSOS INDIVIDUALMENT

El projecte s'ha integrat en les tres escoles en cursos diferents fet que afecta en la procedència de les demandes dels alumnes ja que, a mesura que el projecte es va assentant a les escoles, les famílies també fan demandes pels seus fills, així com alguns alumnes procedents de Cicle Superior. A la següent gràfica es mostra aquesta proporció segons l'origen de la demanda d'atenció amb la totalitat dels 42 infants atesos..

TIPUS D'ATENCIÓ REALITZADA

L'atenció dels infants oscil·la en funció de la demanda i les hores de dedicació al projecte. Aquestes intervencions poden ser setmanals, quinzenals, puntuals o d'observació a l'aula. Les hores s'han anat modificant en funció de la demanda, fet que ha permès oferir una atenció mínima quinzenal tot i ser setmanal majoritàriament. Tanmateix, s'ha aprofitat l'espai d'esbarjo per a fer observacions d'algun infant.

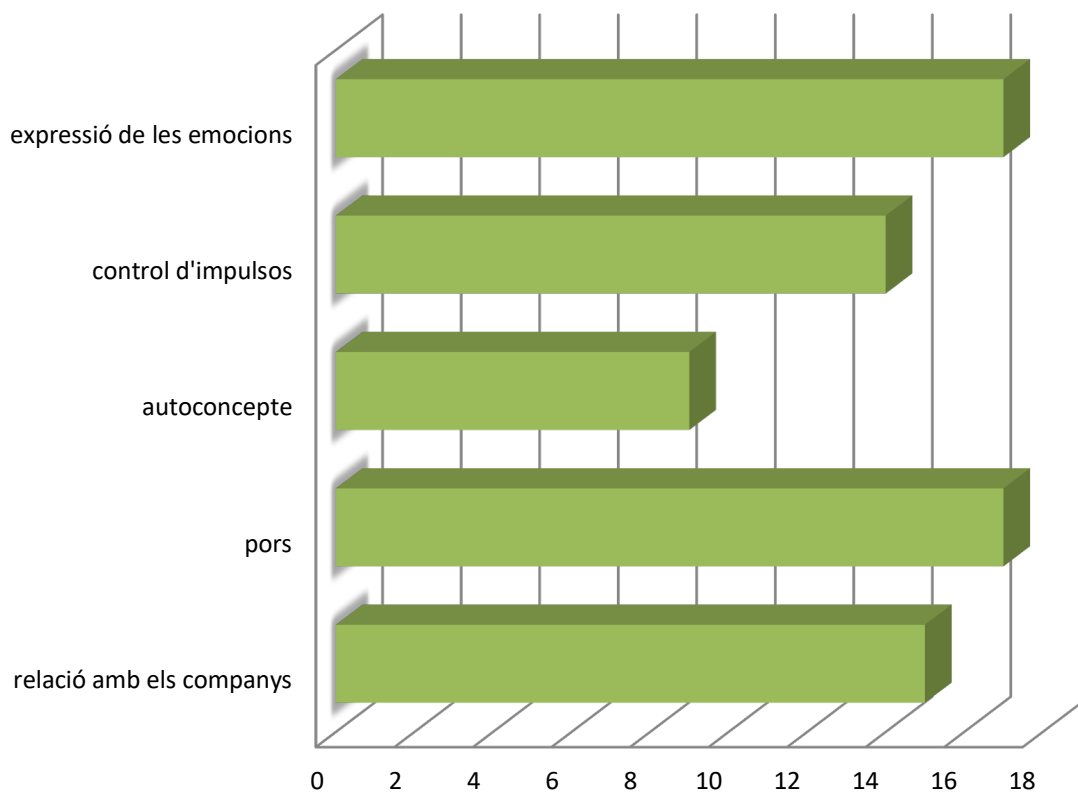
MOTIUS DE CONSULTA PER CURS ACADÈMIC

Els motius de consulta corresponen a les demandes d'atenció individual realitzades pels docents de l'escola, les famílies o els propis infants durant el present curs a través del full de derivació al servei. Aquesta primera consulta pot coincidir o no amb la simptomatologia observada en el procés d'orientació diagnòstica i/o tractament. Tanmateix, un mateix infant pot tenir més d'un motiu de consulta. En aquest apartat trobem motius de consulta tals com dificultats en la comunicació i relació social, falta d'interès pels aprenentatges, problemes en el desenvolupament cognitiu, en l'atenció i dispersió, mancances en el desenvolupament emocional i, sobretot, problemes de conducta relacionats amb les dinàmiques d'aula.

	Cicle infantil			Cicle inicial		Cicle Mitjà		Cicle Superior		TOTAL
	P3	P4	P5	1r	2n	3r	4rt	5è	6è	
Altres							2	4	4	10
Comunicació i relació				1	2	2	2	9	3	19
Falta d'interès pels aprenentatges					1		2	4	4	11
Desenvolupament cognitiu				1		1	1	2	2	7
Atenció /dispersió				1	2	1	2	3	5	14
Desenvolupament emocional					4	2	2	6	7	21
Aspectes criança				1	2	2	2			7
Conducta				1	2	1	2	4	1	11
TOTAL				5	13	9	15	32	26	100

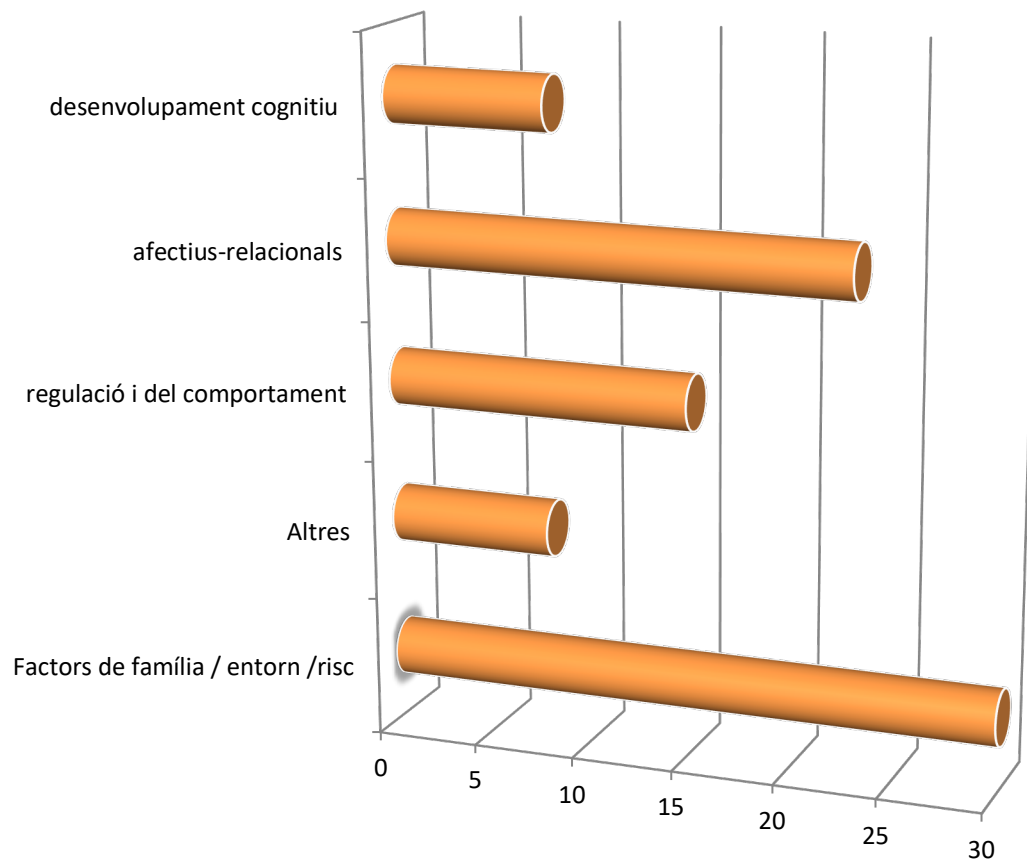
DEMANDES DELS INFANTS

Per valorar les demandes dels infants, es dona la consigna als mestres que expliquin als alumnes quines dificultats observen en ells i que es presenti l'espai com un lloc on poder-ho expressar i treballar. Una vegada a l'espai es pregunta a cada infant qui li ha dit que vingui i perquè, per a poder treballar la seva subjectivitat respecte la visió de l'altre sobre ell i, així, construir una demanda amb cadascú. Tot i que amb alguns acostuma a ser molt concreta, amb la majoria es realitza un treball d'acompanyament on van apareixent les pròpies demandes en forma de preguntes. S'ha de puntualitzar que el treball de la demanda de l'infant és molt important, ja que, no en tots els casos la queixa del professor (la seva demanda) coincideix amb la de l'infant. Tanmateix cada cas acostuma a tenir més d'un motiu de consulta ja que molts estan íntimament relacionats. La següent gràfica mostra les demandes dels propis infants, ja sigui de forma directa o indirecta.

PROBLEMES IDENTIFICATS EN ELS INFANTS

Tot i la tendència clínica a realitzar hipòtesis diagnòstiques, en aquest apartat només es farà un recull orientatiu de les àrees en les que s'ha observat que existeixen algunes dificultats en els infants per evitar, així, identificar-los a psicopatologies o trastorns que només ajudarien petrificar els símptomes i els donarien consistència immerescuda de nom. Aquestes dificultats detectades es poden agrupar de la següent manera en tipologies:

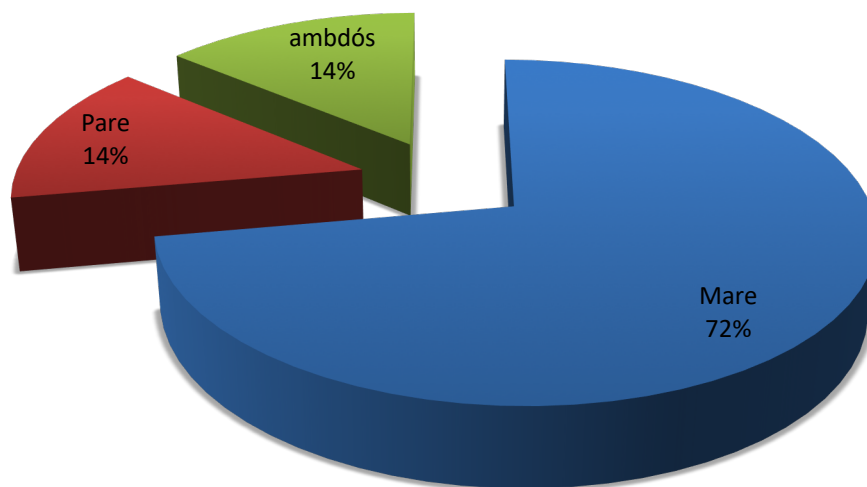
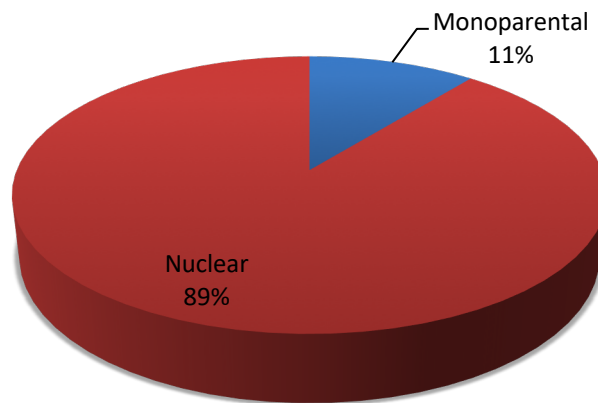
Seguim observant que hi ha un gran nombre d'infants que es troben en un entorn ambiental de risc, provocada en la seva majoria per la situació socioeconòmica de la família i el seu entorn més proper, el barri. Cal destacar que tots els infants on s'han detectat dificultat en l'àrea afectiva i relacional, així com en la regulació i el comportament, tenien directament els factors de risc de l'entorn.

FAMÍLIES

Les dades presentades a continuació són sobre les famílies dels infants atesos que, a la vegada, han estat ateses al servei, ja sigui per a fer un seguiment dels seus fills o per problemàtiques personals. En aquest recull s'inclouen les sessions individuals i els grups de mares i pares realitzats a l'escola de Vila-roja.

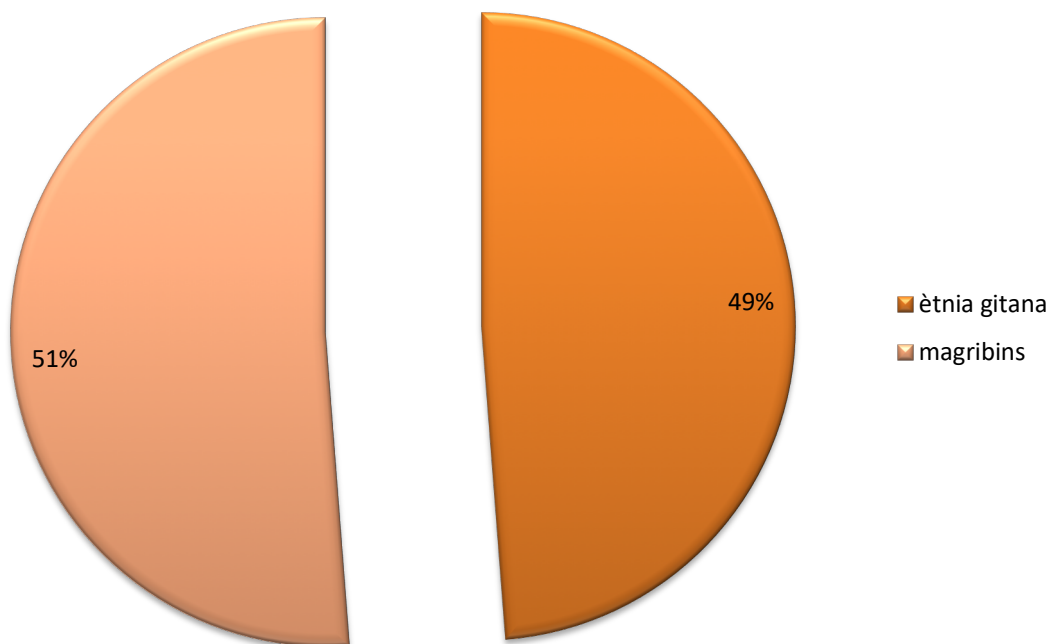
TIPUS DE FAMÍLIES I DISTRIBUCIÓ PER SEXES

Aquest curs el 89% de les famílies ateses eren nuclears, havent atès un 11% de monoparentals. Aquest curs, les mares han continuat estant més presents a les reunions (72%), en detriment a la presència paterna (14%) o quan assisteixen dos membres (14%). La figura materna continua essent l'encarregada de les qüestions relatives a l'escola. A continuació s'expressen les dades comentades en les següents gràfiques:

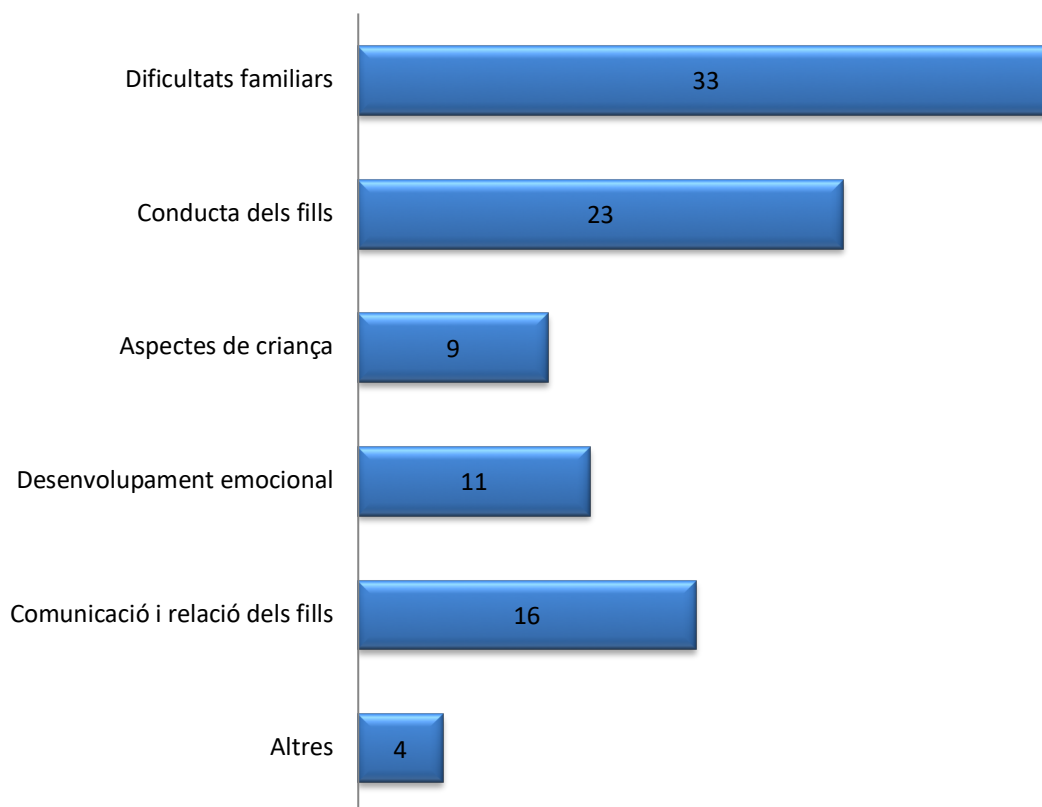
PROCEDÈNCIA ÈTNICA DE LES FAMÍLIES ATESES

Atenent a la diversitat cultural de les escoles pel que fa a la procedència dels seus infants es continuarà fent la diferenciació entre les famílies segons la seva procedència ètnica. Cal destacar que, a causa de les mesures de confinament, no es va poder iniciar els grups de mares i pares d'ètnia gitana. Tot i així, de les 41 famílies ateses, hi ha hagut un percentatge similar d'atenció mancant, encara, les famílies gambianes de l'escola Carme Augustet.

MOTIUS DE CONSULTA DE LES FAMÍLIES

Els motius de consulta de les famílies s'originen en la trobada inicial abans que es comenci a atendre l'infant. Aquests motius de consulta acostumen a estar lligats a la demanda respecte el seu fill. Generalment existeix una queixa vers el símptoma del fill i una verbalització de falta de recursos per a enfrontar-s'hi. Dins de les múltiples demandes dels pares trobem que no existeix una per a cada cas, sinó una consulta amb múltiples motius. A la següent taula s'han agrupat els motius de consulta de les famílies ateses. Tanmateix, fruit de la situació de confinament durant l'últim trimestre del curs, han aflorat amb més intensitat les demandes per part de les famílies. Podem observar una demanda localitzada principalment en la conducta dels fills i les dificultats familiar (emocionals, econòmiques,...).

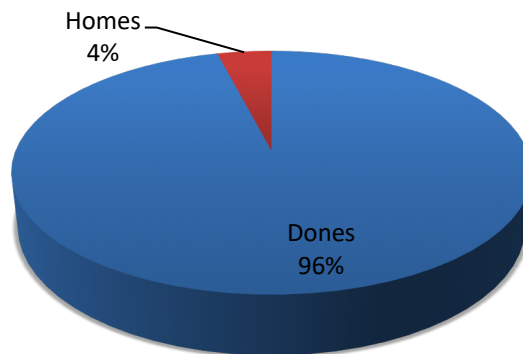

DOCENTS

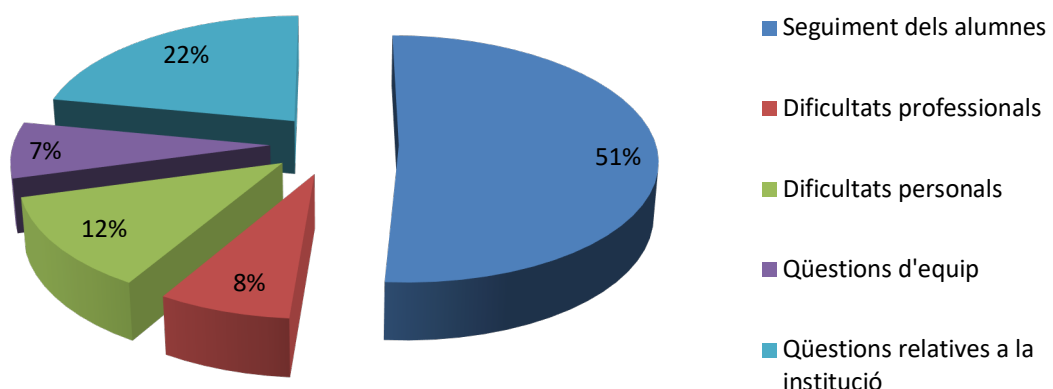
Les dades que es descriuen a continuació són referents als docents atesos al servei d'atenció tant individualment com en els treballs per cicle i a la mateixa aula.

DISTRIBUCIÓ PER SEXE I TIPUS DE DEMANDES DELS DOCENTS

Els docents de les escoles són en la seva majoria dones. Tanmateix, al servei, s'ha donat un percentatge similar d'atenció.

Enguany els motius de consulta dels docents han estat molt relacionats amb les dificultats dels seus alumnes i, en segon terme, a les pròpies dificultats a l'aula. Tanmateix, degut a la situació de confinament, s'ha agreujat la situació de frustració relativa a la preparació de les activitats pels seus alumnes i del poc retorn de les mateixes per part dels infants, així com la recepció de crítica de les famílies degut al desplaçament de la frustració de les mateixes vers la institució. La gràfica que es mostra a continuació mostra les demandes que han realitzat els docents en funció de si algun docent n'ha fet alguna vegada:

3.2 ANÀLISI DE LA PARTICIPACIÓ I ELS RESULTATS EN FUNCIÓ DELS OBJECTIUS DEL PROJECTE

La participació al projecte per part dels tres àmbits d'acció ha patit un reajust pel que fa a l'equilibri arrel de la situació de confinament. A l'inici de curs, l'infant seguia essent el centre de l'acció del projecte amb poca participació directe dels altres àmbits (famílies i docents). Arrel del confinament, s'ha pogut intensificar l'atenció a les famílies per acompanyar-les en els desajustos provocats per les mesures per lluitar contra la pandèmia.

Pel que fa als objectius que es marca el projecte en els tres àmbits, són uns objectius a mitjà i llarg termini. Existeixen una sèrie d'objectius a mitjà termini que són avaluats al trobar-nos en el sisè curs del projecte i uns altres que queden pendents com a objectius pels següents cursos.

A continuació es realitzarà una petita anàlisi pel que fa a la participació i els objectius marcats per cada àmbit d'acció.

INFANTS A L'ESPAI "LA SALETA"

En l'àmbit dels infants és on hi ha hagut una participació més acceptada i natural. Cal continuar destacant que els infants que han assistit al servei han vingut amb molt d'interès i bona predisposició sense excepció. Com cada curs, el servei ha estat seguit amb interès i curiositat per la resta d'alumnes, alguns dels quals demanaven al professor d'utilitzar l'espai. Podem afirmar, un any més, que la figura del psicòleg a l'escola és rebuda amb normalitat per part dels mateixos i hi estableixen un vincle positiu. Els infants assistents entenen el servei i l'utilitzen adequadament, fet que permet que vagin fent un procés d'elaboració de la seva simptomatologia i la seva realitat personal i puguin realitzar un discurs propi que els permeti una relació més fluïda i satisfactòria amb els companys, l'escola i la família. Amb la situació de les mesures de confinament les infants de menys edat han estat els més perjudicats pel que fa a l'atenció directe ja que es va prioritzar des del projecte l'atenció i acompanyament de les famílies degut a la dificultat de tractament de forma telemàtica.

Pel que fa als objectius, s'han pogut tractar les simptomatologies individualment al servei, fent les lectures corresponents cap els seus tutors, que són els encarregats de prendre a càrrec els seus alumnes. Pel que fa a la metodologia dins l'espai amb els infants, s'ha continuat amb les sessions de psicoteràpia clínica assistida amb altres elements: jocs, paper i derivats, plastilina i tots aquells elements que, bé els pot aportar el mateix alumne o ja existir a l'escola, i que faciliten una producció mitjançant la qual es poden treballar els diferents aspectes psicològics que es posen en joc en els símptomes que els porten al mateix espai psicoterapèutic.

Enguany, no s'ha pogut continuar amb el dispositiu proposat el curs anterior referent a l'atenció grupal i que hagués pogut incidir en aspectes com l'autonomia i la presa de decisions, així com l'organització de tasques i en la comunicació entre ells mateixos per aprendre a treballar

conjuntament. S'espera que el curs vinent es puguin dur a terme seguint les mesures preventives per evitar el contagi de la COVID19.

S'han pogut observar millores en la majoria dels infants atesos en l'actitud vers els aprenentatges, el rendiment acadèmic i la conflictivitat entre els mateixos, sobretot dins les aules. No obstant, s'observen conflictes puntuals dels infants amb els docents referents a l'autoritat, la feina o l'organització de l'aula, on es pot constatar una dificultat manifesta en la predisposició a seguir les indicacions de la mestra o dels pares. Tanmateix, es pot observar una disminució progressiva dels conflictes vers els companys a l'hora d'esbarjo tot i persistir encara algun conflicte aïllat a l'espai de menjador. Cal destacar que les decisions preses per l'escola a l'hora d'esbarjo, tals com la divisió dels espais per cursos i la proposta de jocs, ha afavorit a millorar la relació entre els companys tenint efectes positius en el sí de la mateixa escola.

A nivell acadèmic es manté el canvi d'actitud referent a l'interès pels aprenentatges, el vincle amb l'escola i els seus docents. Tanmateix, cal destacar la continuïtat en la forma d'expressió dels infants a partir de produccions pròpies en l'àrea de les manualitats i la riquesa del diàleg alternatiu amb la resta dels companys, a partir de les seves produccions. Aquest diàleg alternatiu és molt important ja que ofereix als infants la possibilitat de relacionar-se amb els demés a partir del desig i la producció i poder abandonar la relació preestablerta al seu entorn que esdevé, en ocasions, contrària als mateixos.

FAMÍLIES

En l'àmbit de les famílies, aquest curs la majoria que tenen fills que assisteixen a l'espai, han vingut a parlar dels seus fills quan se'ls ha requerit i han participat activament realitzant demanda pròpia diferenciant-la de la demanda de l'escola. Les famílies fan ús del servei per iniciativa pròpia demanant hores convingudes i s'han pogut treballar més profundament les dificultats en l'ambient familiar, en l'exercici de la paternitat/maternitat i les pors que apareixen respecte el futur dels mateixos fills i de la pròpia família. Totes les demandes que s'han realitzat des de l'escola per atendre alumnes han tingut el vist-i-plau de les famílies. Tanmateix, creix el número de famílies que, per iniciativa pròpia, fa demanda d'atenció pel seu fill.. Aquesta diferència en la procedència de la derivació al servei, fa que es desplaci la demanda de l'àmbit estrictament educatiu al familiar i, per extensió, a la realitat socio-econòmica de l'entorn.

Tanmateix, enguany s'han començat els grups de mares i pares amb una acollida i participació notables en la comunitat magribina. Es va decidir de fer grups diferenciats de mares i pares per a poder parlar de les situacions familiars d'una manera més contextualitzada, ja que la part cultural és molt important tant en la cultura magribina com en la gitana, així com tractar la fenomenologia històrica de cadascú. En el cas del grup amb mares i pares magribins es contextualitza des del que impulsa els moviments migratoris i els trets culturals que es veuen implicats sobre el desig en els fills. No obstant, el grup de mares i pares no es va poder continuar a causa de les mesures de confinament durant l'estat d'alarma.

Amb la situació de confinament, però, s'ha pogut realitzar un acompanyament amb totes les famílies ateses pel projecte en referència a les pors que moltes d'elles manifestaven arrel del contagi de la COVID19, dels desajustos emocionals dels seus fills i de com fer-los front. Les famílies en tot moment han agraït l'atenció realitzada i han obert la seva realitat personal i familiar al professional. Aquest fet ha ajudat a enfortir el vincle i la confiança de les famílies amb el projecte i han facilitat la consecució de gran part dels objectius del mateix relacionats amb aquest àmbit. En aquest sentit, s'han pogut atendre les demandes de les famílies assistents vers els seus fills i sobre la pròpia situació familiar i personal. Consolidada ja la figura del psicòleg en la majoria de les famílies de l'escola de Vila-roja, es rep la bona consideració per part de les mateixes en l'espai d'acompanyament que se'ls ha ofert.

La situació de confinament durant l'últim trimestre del curs ha propiciat noves demandes sobre els infants per part de les famílies, així com un procés de visualització d'una altra realitat que desconeixien. En aquest sentit, s'ha pogut consolidar el principal objectiu d'aquest àmbit pel que fa a la utilitat del projecte per a donar cabuda a les noves demandes de les famílies. Aquestes demandes han estat localitzades en els fills però sobretot en la sensació de falta de control de les rutines familiars i la frustració afegida de no tenir eines per acompanyar en la realitat acadèmica dels seus fills.

DOCENTS

En l'àmbit docent, la participació ha continuat irregular en les 3 escoles. Les coordinacions amb els diferents tutors s'han pogut realitzar un mínim de dues vegades, desplaçant la informació del professional que atén els infants en les reunions trimestrals realitzades amb la professional de l'EAP, la mestra d'educació especial i el cap d'estudis. Tanmateix, continuen les trobades informals amb els docents entre passadissos, perdent qualitat en l'atenció de les diferents demandes tot i que, majoritàriament, s'ha pogut fer un correcte traspàs de la informació sobre el seguiment dels alumnes atesos dins el projecte i s'ha aprofitat l'hora del pati per realitzar reunions amb alguna docent en particular per tractar qüestions relatives a la relació amb algun infant. Pel que fa als grups de treball, enguany no hi ha hagut demanda i no se n'han realitzat.

Pel que fa als objectius, es localitzen docents que a títol individual tenen més interès en reflexionar sobre aquestes qüestions que d'altres. Per tant, l'objectiu a mitjà termini d'integrar les eines que ofereix el projecte al sí de l'escola com a institució es pot considerar no assolit, tot i que alguns docents a nivell individual hagin pogut fer-ne ús i hagin pogut trobar estratègies per enfrontar-se millor a les seves dificultats diàries. No obstant, el no assoliment d'aquest objectiu no exclou la ferma convicció des del projecte que les eines que s'ofereixen són de màxima importància degut a la idiosincràsia del barri on està situada l'escola i les dificultats amb les que els docents es troben dia rere dia. Aquestes eines tenen l'objectiu de moure les posicions subjectives tant dels infants com dels propis docents perquè la seva tasca pugui ser efectiva i seguirà oferint aquesta eina pels docents durant el següent curs.

4. INTERVENCIIONS REALITZADES, ANÀLISI CLÍNICA I PROPOSTES PEL CURS VINENT

A cada curs es van aprenent noves formes d'interaccionar amb la comunitat educativa que siguin productives per tots els seus agents. Enguany, arrel de les mesures de l'estat d'alarma, se n'han pogut iniciar de noves que, paradoxalment, han equilibrat l'atenció del projecte sobre els 3 àmbits d'acció (infant, família i docent). Tanmateix, any rere any se'n van descobrir i afegint des del marc del projecte. A continuació s'exposen les propostes pel següent curs, que complementen les dels cursos anteriors.

INFANTS A L'ESPAI "LA SALETA"

Pel que fa a la metodologia dins l'espai amb els infants, es continuarà amb les sessions de psicoteràpia clínica mitjançant el joc simbòlic, les produccions creatives i l'anàlisi de discurs directe depenent de l'etapa evolutiva de l'infant i les seves necessitats. Es creu oportú potenciar l'espai d'elaboració grupal orientat a les conseqüències socioeconòmiques de la situació actual causada per les mesures de prevenció de la pandèmia.

Pel que fa al tractament dels infants a l'espai ofert individualment, es garanteixen totes les mesures sanitàries per a la prevenció del contagi per COVID19, tals com l'ús de mascareta, ventilació adequada de l'espai i la desinfecció de l'espai i el material utilitzat després de cada sessió. En cas de confinament, el professional disposa de totes les eines necessàries per a realitzar intervencions telemàtiques amb els infants i es proposa realitzar dinàmiques en grup orientades a gestionar les tensions derivades de la mateixa situació de confinament.

Pel que fa al temps d'esbarjo, aquest curs s'han pogut constatar les millores psicossocials derivades de les decisions preses els darrers cursos en la separació dels espais d'esbarjo per cicles. S'espera que el curs vinent, amb les mesures preventives pel contagi per la COVID19 aquest espai sigui beneficiós per les relacions socials dels infants, ja que els conflictes importants tenen a veure amb les relacions que s'estableixen entre infants de diferents cursos i que responen a patrons de dominació. Des del projecte s'ofereix, com ja s'ha ofert en els anteriors cursos, a ajudar en l'abordatge d'aquest repte des dels grups de treball docent.

Pel que fa a les matèries i el coneixement que l'escola vol transmetre als seus alumnes, es segueix recolzant la metodologia de tasques més manipulatives i vivencials que impactin en els infants perquè l'aprenentatge els sigui significatiu. D'altra banda, i observant les dificultats estructurals de molts infants es creu necessari realitzar un treball integral que doti als mateixos dels prerequisits necessaris per a poder realitzar, després, l'abordatge dels coneixements abstractes.

FAMÍLIES

Arrel de la bona resposta al grup ofert per a mares i pares a l'escola de Vila-roja s'ampliarà la oferta a les altres escoles per a seguir tractant qüestions relatives a la criaça dels fills, la funció dels pares, la realitat psicosocial, el xoc cultural,... en la que s'incorporarà la vivència i els efectes socioeconòmics causats per la situació de confinament. El nombre de participants dels grups anirà en funció de les mesures establertes pel Departament de Salut. En cas de confinament, es tornarà a realitzar atenció telemàtica amb les famílies.

Pel que fa a les intervencions realitzades durant el confinament amb les famílies, destaquem la vivència i acompanyament de les famílies i els seus fills en varis moments:

Un primer moment de **XOC** on apareix una frustració i una desestructura generalitzada que posa de manifest les carències a nivell familiar i provoca desajustos en els infants. Dins aquests desajustos trobem la desregulació de les hores de son, l'excés de consum de tecnologia, desajustos alimentaris i tensió intrafamiliar, entre d'altres.

Un segon moment de **DESPLAÇAMENT**, on les famílies fan un gir vers la pròpia frustració i troben en l'altre, l'objecte per a destinar-la. Dins d'aquest moment trobem la queixa i la crítica a l'escola lligada a la seva dificultat per a acompanyar-los en aquest àmbit i, també, la desconfiança i queixa vers les mesures de confinament imposades per la mateixa dificultat de sostenir-les. En aquest moment trobem formes antagòniques d'expressió d'aquesta queixa i/o desconfiança.

Un tercer moment d'**ADAPTACIÓ**, on les famílies readapten la seva funció i posen en valor la funció de l'altre com a *partener* complementari, ja sigui l'escola, les institucions o el llaç social. Cal remarcar que aquesta adaptació va lligada a les expectatives de la família sobre el futur propi socioeconòmic i la seva viabilitat.

Tots aquests moments descrits no són rígids en la seva aparició i no tots es manifesten de la mateixa manera en totes les persones. Es descriuen per explicar les observacions que s'han realitzat en l'àmbit de les famílies durant l'estat d'alarma i que cal tenir presents de cares al curs vinent ja que pot haver-hi infants o famílies que s'hagin quedat en un estat de xoc o desplaçament permanents. Aquí s'uneixen possibles casos per pèrdua de familiars degut a la pandèmia i que no s'hagi pogut elaborar correctament el dol. És en aquest sentit que de cares al curs vinent es proposa des del projecte fer un seguiment psicològic més ampli dels infants i les famílies per a detectar i tractar el més aviat possible aquella simptomatologia derivada de les mesures de prevenció per la COVID19.

Tanmateix, cal destacar que en entorns de marginalitat el llaç social és molt important i exerceix de funció reguladora dins el mateix entorn. En la situació de confinament durant els primers mesos, la fase de xoc en aquest entorn va estar marcada per la falta de la funció reguladora que es derivava al llaç social i a l'escola, fet que va provocar molts desajustos a nivell social i familiar. Quan les mesures es van relaxar, es van poder reestablir, en part, les funcions del llaç social.

Totes aquests desajustos en l'estat d'alarma han posat de manifest la dificultat de les famílies per a sostenir allò relatiu a la llei (posar límit, regular, ordenar, dirigir,...). Les comunicacions del professional amb algunes famílies durant el confinament han servit a aquest propòsit i posar en valor la funció de l'escola més enllà de transmissora de coneixements.

Pel que fa a l'objectiu inicial d'establir un vincle amb les famílies podem afirmar que està consolidat així com l'objectiu a mig-llarg termini d'incidir en el medi familiar, que treballa aspectes fora de l'entorn estrictament escolar per afavorir, així, l'objectiu principal del projecte referent a la prevenció de l'exclusió social dels infants. Tanmateix, cal destacar que en entorns de marginalitat les conseqüències d'aquesta pandèmia s'auguren molt més àmplies i preocupants que el confinament en sí, fet que implicarà una major atenció en aquest àmbit.

DOCENTS

S'ha de subratllar l'efecte que té la confrontació quotidiana amb els límits que representa la realitat amb la que els docents tracten, amb el continu qüestionament del seu lloc, de la seva vàlua. És per això que resulta de gran utilitat establir espais d'obertura i d'invençió on es pugui expressar aquesta subjectivitat i prendre distància, tot inventant noves fórmules, i escrivint l'infant a l'espai de la possibilitat, afegint significats nous a les seves conductes per tal de situar-lo en un espai diferent.

Els grups de treball que es proposen tenen com a objectiu no solament donar eines als docents per entendre millor els infants i poder treballar la realitat quotidiana, sinó també la de qüestionar la pròpia subjectivitat i la de la mateixa institució que sorgeix de la relació amb una realitat que sovint es mostra refractària i esdevé frustrant, fruit de les mancances d'elements simbòlics. Sobre aquestes mancances es recolzen, en general, les dificultats en assolir els continguts escolars. Aquesta subjectivitat sovint representa un impediment pel mateix desenvolupament de la tasca dels docents i la seva funció.

Cal destacar que durant el confinament es va proposar una reunió telemàtica amb les tutores de l'escola en relació a les seves propostes educatives i la resposta dels seus alumnes i les famílies. En una de les escoles es va poder dur a terme i es va ajudar a canalitzar la frustració dels docents en relació a les limitacions de la seva funció educativa i emocional i a re-significar la funció de la institució vers l'infant i la família.

L'actual situació degut a la COVID19 i la readaptació que tota la institució està fent per continuar la seva funció, demana un reajust en el lloc docent vers l'infant i la seva família. En aquest sentit, s'espera que els espais oferts des del projecte als docents puguin ser més utilitzats pel claustre. El projecte seguirà oferint els grups de treball per acompanyar i aprofundir en el sosteniment de la funció docent en entorns de marginalitat i, en especial, sobre els efectes socioeconòmics de la pandèmia.

5. CONSIDERACIONS SOBRE ELS EFECTES PSICOSOCIALS DERIVATS DE LA PANDÈMIA I LA FUNCIO DE L'ESCOLA

Des d'un punt de vista de la intervenció, l'impacte i les conseqüències de la pandèmia causada pel COVID-19, diverses lectures es poden fer al respecte però el cert és que els efectes seran greus i afectaran al benestar psíquic i social indiscutiblement. És en aquest sentit, que incidim en l'acció del projecte Escola XXI (que integra l'infant, l'escola i la família), no pensant tant en el conflicte que l'infant pugui presentar a l'escola, sinó des de la nova situació a la qual es veuran abocades moltes famílies amb les molèsties concomitants que representaran (l'amenaça de l'atur, el fantasma de l'exclusió, la pèrdua d'oportunitats, l'empitjorament de la situació anterior, la restricció en les perspectives de futur,...) i les seves conseqüències.

A partir d'aquestes conseqüències, **l'infant quedarà innegablement afectat**. L'escola, dipositària en gran part d'aquestes expectatives, com a alteritat, pot ser objecte de projeccions d'aquests malestars, el que condueix a un patiment addicional i un excés de desgast en l'equip docent. És per això que pensem que és fonamental incidir d'una manera preventiva. Aquesta acció precisarà d'una intervenció més equilibrada en els 3 àmbits per fer ús dels espais per a tractar les diferents vivències sobre com ha afectat la crisi sanitària, la percepció que es té i les repercussions, així com quins efectes té sobre l'imaginari social (grup), què se suposa, quins són els efectes posteriors, què es pot desenvolupar i què és silenciats. És qüestió d'intervenir per guiar aquests efectes paralitzants, i en alguns casos destructius, cap a propòsits constructius.

La situació a la qual assenyallem, com es pot inferir, no només apunta al marc estrictament familiar, sinó que s'estén al marc social i les institucions (salut, educació, etc.); és a dir, tots els elements que componen el teixit i el vincle social. Per això és important reflexionar sobre la funció de l'escola, el seu paper i el seu lloc en l'imaginari social i en les representacions del mateix; en definitiva, en **l'escriptura social de l'escola**. Això és especialment important perquè d'aquest fet en dependrà en gran mesura la relació que es desenvoluparà amb l'escola i quines conseqüències tindrà per a l'imaginari de l'infant i, sobretot, per tota la comunitat educativa. En aquest sentit, també s'ha d'afegir que és un recurs que ajuda a impedir que els docents es sobrecarreguin d'elements de situacions angoixants.

Per tant, cal obrir un espai breu per reflexionar i considerar l'abast i els efectes associats a la fase de confinament. La presència de la pandèmia ha afectat a tota la població i ha causat un col·lapse en els sistemes de salut de la majoria de països de tot el món. Tanmateix, les mesures adoptades per pal·liar els efectes del contagi (confinament, suspensió de totes les activitats, tancament de totes les institucions, l'atur de tota activitat, no només social, sinó també productiu) comportaran un **col·lapse social** d'una crisi d'una gran magnitud, on l'exemple més proper es pot situar en els efectes devastadors de la Segona Guerra Mundial.

Com hem dit, aquesta esquerda en la producció té efectes socials tals com l'augment de l'atur i les crisis econòmiques, que són particularment intenses en els estrats més compromesos, tot just quan estaven començant a recuperar-se de la crisi econòmica del 2008. D'altra banda, la mesura esmentada també ha suposat una trobada amb situacions socials i familiars inesperades que han exposat altres símptomes que es viuen en l'escena familiar. La majoria de les societats mèdiques de salut mental ja estan alertant de les enormes conseqüències de la pandèmia. No es tracta només

dels problemes d'angoixa que poden ser exacerbats per la situació, sinó sobre els seus efectes (les mesures, el discurs i els significats, el vincle social i les estructures subjectives) i com aquests predisposen a patir trastorns, principalment en els més joves i vulnerables.

És en aquest sentit que, en assumir els fonaments del projecte Escola XXI que s'ha anat desenvolupant els últims anys, i tenint en compte l'anterior, repensem els tres llocs d'intervenció: la **família (social)**, l'**escola (institucional)** i l'**infant (individu)**. Proposem, com ja hem assenyalat, que la intervenció hauria d'encaminar-se més profundament en:

- a) allò social (la família), les seves característiques i els efectes de la situació conjuntural, aixecant la família com a nucli on viuen i es transmeten els efectes de la subjectivitat d'allò social.
- b) la institució (escola), el seu paper en allò social i el seu lloc en l'imaginari comunitari, el seu valor com a **productor de subjectivitats**, els vincles que recolzen la funció educativa, i que superen les tècniques instrumentals i els objectius de l'administració. Avaluar l'afectació del seu lloc i treballar per a recuperar el seu paper nodal en el teixit social (tenint en compte que és clau en el vincle entre allò social (la família) i l'individu (l'infant)), fent balanç dels desitjos i esperances de la família tot articulant-los amb l'evolució psíquica de l'infant, els seus desitjos i preocupacions.
- c) l'individu (infant), el seu moment evolutiu, les implicacions en relació a les figures simbòliques (pares, mestres, educadors), i els avatars de la vida (restriccions, pèrdues, dificultats...), i que també han de ser atesos a nivell individual si la situació ho requereix.

A l'escola, per tant, existeix una transmissió que excedeix els continguts acadèmics i que treballa de l'infant a la família, retornant seguretats i eines que poden ser útils per a la família en un context d'incertesa. És aquí on entenem la **funció transformadora de l'escola**. No obstant, la institució és també l'objecte de la projecció de les frustracions, pors, desconfiança i els processos inconscients de la família. L'escola, doncs, té un doble paper: d'una banda, és dipositària de l'infant i de totes les aspiracions de la família però, d'altra banda, és objecte de projeccions de la mateixa (decepcions, rebuig, crítiques, segregació, pors, dificultats en el vincle social). Per això, l'escola està impactada per aquesta realitat i l'equip docent està sotmès a aquests fenòmens. És per això que ens preocupem per tenir un **impacte preventiu** en el context social, principalment sobre els efectes en les famílies, però assistint, també, individualment als infants. Per proporcionar a les famílies mecanismes de confrontació i superació d'aquesta situació que estan passant i a les que estan sotmeses, és important esmorteir els efectes vers l'escola, i alhora repensar el paper de la mateixa en l'imaginari social.

Per tant, és necessari atendre la realitat social en què està escrita l'escola (els pares, la seva situació, les seves inquietuds, les seves angoixes,...) i de considerar i adoptar els elements imaginari del teixit social (expectatives sobre l'infant, sobre el futur, el seu lloc en la societat, les amenaces que sorgeixen, la impotència...). La integració d'aquests elements, ens permet inventar llocs que han d'anar més enllà de l'escola i on estar presents, llocs on grups de famílies puguin elaborar les seves pors, angoixes, frustracions, sortir de camins per prendre avantatges, inventar llocs i explorar les oportunitats que s'amaguen darrere d'aquests símptomes.

Cal situar la paraula i el seu poder transformador en l'eix central de la intervenció que estem proposant. Per això és de vital importància **promoure el vincle social**, els llaços tant de la família com de la comunitat, per emfatitzar la importància dels companys, per armar les xarxes socials solidàries més enllà de les virtuals on cadascú pot i ha de trobar el seu lloc, per compartir amb els altres. El pànic apareix quan l'angoixa es torna desbordant i tota la capacitat d'expressar-se està bloquejada ja sigui a través de paraules o d'altres recursos expressius. En aquests casos allò fonamental és ajudar a processar aquestes emocions per poder anomenar-les.

Seguint en aquesta deriva de la importància nodal del poder de les paraules trobem que la manera de denominar els fets, provoca vivències i sensacions diferents. Cadascú de nosaltres té recursos interns, desconeguts en moltes ocasions, que precisen ésser localitzats i puntuats per l'altre. La situació conjuntural i de quarantena ha imposat una pausa en nosaltres, ens obliga a desenvolupar la paciència, la capacitat d'esperar i la capacitat de conèixer-nos i estar sols. Pot ser una oportunitat per connectar amb els nostres objectes interns tals com fantasies, fantasmes, memòries, desitjos,... elements amb els quals desenvolupar la creativitat i l'autonomia.

En la línia de l'esperit dinàmic del projecte i tenint en compte les realitats canviant de l'escola, es pretén anar trobant la fórmula adequada que permeti un desenvolupament profund dels 3 àmbits d'acció que ajudi al mateix funcionament de l'escola i a la seva **funció generadora de noves realitats pels seus alumnes i per l'entorn que els envolta**. També, sense oblidar la finalitat del projecte, s'espera la consecució de l'objectiu principal del projecte: prevenir el fenomen de l'exclusió social en els usuaris des de les realitats que la conformen (escola, entorn/família, infant). Aquesta manera d'entendre les intervencions dins les institucions és la que pot afavorir, també, l'articulació del discurs individual amb el discurs social i l'institucional.

Continuarem amb l'acompanyament dels assistents, mitjançant aquest espai de creació, elaboració, anàlisi i reflexió perquè elaborin el seu propi camí i trobin les eines per enfrontar-se al repte majúscul de *construir* en entorns d'exclusió social i marginalitat. El projecte ESCOLA XXI seguirà recolzant la via de l'elaboració d'aquesta funció en l'escola i d'aquest diàleg entre cultures i entre realitats socialment oposades.

Roger Buxarrais Molins

Psicòleg General Sanitari

Col·legi Oficial de Psicòlegs de Catalunya núm. 14.447

Projecte ESCOLA XXI

Curs 2019-20

